

Készülő antológiánkban versek, rövid prózai írások, festmények és lírai jegyzetek idézik meg a haza, a szülőföld szeretetét – a honi tájak, a főváros szépségét és kopárságát, a magyar történelem fontos eseményeit és szereplőit, kitaszítottsgot, üldözöttséget, emigrációt és honvágyat; a hazatalálás sóvárgását. A kötet megjelenéséig izelítőket közlünk.

Géher István: AZ ISMERETLEN KÖLTŐ KRIPTÁRA SPÓROL

géher: magyar lírában nincs ilyen név.

igazolványomban sincs, ékezettel.

geher volt felmenőleg /egyik ágon/

valahány ősöm. „österreichische fa

milie”. bécsben látta címertári

jegyzékben, állítólag, nem tudom ki.

lézengő ritterektől származom hát?

volt mindenesetre egy „ludi-rector”

lőrinc /kántortanító/ ükapám. ő

betelepült. ha nem előtte józsef.

jött jános: pusztavacs, iskolamester.

jött jános: mávos. hasán gyakoroltam

a miatyánkot. a monarchiában

vegyültek vérek – novobáztzy, sajjer-

mann, dobrava – vérrel: nyilas, kardhordó.

építettek magukból birodalmat.

milyet? melyet. maradjunk dédapámnál!

román vasútból rakott „zsák” arannyal

rákosnál házat /áll, azóta:/ érdem-

keresztért fáradott. ezt visszaküldte,

mikor kitört a /nagy/ vész, a királynak.

„a haza ellensége nem kitüntet.”

vegyük a másik ágat? szilvafából

falusi kertekben hét: prédikátor

volt /s gályarab?/ kérészy & makláry.

faragott zsoltárt ábrahám. lett

károly főpásztor. „papapám”: korán halt,

levágva találtam. fejformánk hasonlít.

dísz-sírnak sötét debreceni márvány.
ez genézisnek hivalgó. de istván,
első: bíró. és istván: én, fiammal.
törvényem él. nemzetnek több mi kellhet?
mi itt nyugszunk. a duna-tisza mellett.

Azt hiszem, erős igény élt Géher Istvánban, hogy megírja saját A Dunánál-ját. Hogy versben gondolkodjon el, kik „fogják a ceruzáját”, amikor verset ír. Történelmi, családi és személyes léptékben vizsgálta azt a kulturális, etnikai, vallási elegyet, ami Közép-Európa legnagyobb lehetősége lehetne – vagy lehetett volna.

„Az értelmetlen vadmagyarkodás – írta utoljára a Polgár Istókban – a magyarságot többször sírba vitte”. E kötet keserűen rögzítette mind a nemzeti, mind a polgári megszólalás elhiteltelenedését. De egyidejűleg felidézte értéküket is: „Istók félti a nemzetét, hazáját / beszédözönben befogja a száját.” Istók „polgári származék”, de rémíti „a társadalmi osztály, / amiből vétettem, ami vagyok”. Megidézi és elsírja az „úriember” ideálját „akinek világa / önértékű, az ízlése csiszolt”. „Légüres térben”, illúziók híján fordul a múlthoz. Felidéz egy „falusi pap” nagyapát, aki „adynál horthyt jobban szerette”, de a „jogi doktor” apát is, aki a „sárgacsillagos / ügyvéd előtt leszállt a pulpitusról”.

„Őrzöm a néhai magyarok, osztrákok, csehek, szlovákok, lengyelek, németek emlékezetét; mindet szeretem, mindegyikből van bennem valami” – írta a vers elé annak újraközlésekor, Egy családi biblia előzéklapjainak olvasata címen. S ahogy a családja olvasatából költemény lesz, el kell gondolkodunk rajta, hogy Géher István verseiből lesz-e élő műalkotás az olvasatokban. Hiszek egy olvasóban, állt híres esszéjének a címében, én pedig hiszek abban, hogy van ez a sokarcú név – Anakreón, Prospero – a magyar lírában.

GÁRDOS BÁLINT

Áprily Lajos: KOLOZSVÁRI ÉJJELEK

A kövezet akácvirágos,
holdfényben áll a sarki bolt.
S nem ismer rám a régi város,
a régi hold.

Kopott kövét a régi útnak
riasztó léptekkel verem.
S akácfalombok összesúgnak:
„Nem ismerem..”

Tárt ablakon az éjszakába
egy nóta száll, halk, mint az ősz.
S a dal és aki zongorázza,
nem ismerős.

Egy kertajtó kilincse moccan
és visszakoccan: „Idegen...”

S rá felbúg rég nem sírt jajokban

az idegem:

Holdas tetők, virághavas tér,

dalok, tüzek, csodák:

nem az enyém többé! - Ahasvér,

gyerünk tovább!

Több mint tíz éve, hogy Áprily elhagyta Kolozsvárt, tanulóéveinek szeretett városát. Nagyenyeden megbecsült állásra, családra, otthonra talál, s a környék szépségét versekbe foglalva csodálja. Kolozsvári hangulatképében mégis az örök magányra ítelt Ahasvér – a bolygó zsidó – fájdalomával, kitaszítottságával azonosul, s pillanatfelvételekből, benyomásokból összeálló érzései túlmutatnak a vers idején és terén. Kísértetként pásztázza egyszervolt aranykori otthonát, mint akit örökre száműztek. Az utcakőtől a háztetőig minden ismerős még, és idegen már; a hétköznapi este szépségét, meghittségét glóriába vonja a veszteségtudat. A csodák, melyeket egykor birtokolt, most elérhetetlenek: öt versszakon át visszavágyás és elutasítás felelget. Az impresszionista fény-, illat- és hanghatásokban tobzódó képek klasszikus rémálmot idéznek: csönd van, zajt csapunk, benyitnánk, nem tudunk, és nem ismer ránk, akihez jöttünk. A csupa élet tavaszi éjszaka a kifosztottság személyes metaforájává lesz. A krisztusi korban lévő s még pályakezdő költő nem sejtheti, hogy már 1925-ben újra Kolozsváron él (a formálódó erdélyi irodalom meghatározó alakjaként), s alig négy év múlva önszántából emigrál a Trianon utáni Magyarországra, hogy műveiben teremtsen új szülőföldjét. Első kötete (s benne a Kolozsvári éjjel, 1920) már ezt a nosztalgiát előlegezi, azon a színvonalon és hangon, mely Áprilyt élete végéig elkíséri. Ennek egyik legmarkánsabb jegye – ahogy Reményik Sándornak fogalmazza meg Nagyenyeden – a mives forma, a „mind magasabb zenei ideál”.

POLGÁR TERÉZ ESZTER

Kölcsey Ferenc: ZRÍNYI MÁSDIK ÉNEKE

Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat,

Vérkönyvel ázva nyög feléd!

Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad,

És marja, rágja kebelét.

A méreg ég, és ömlik mély sebére,

S ő védtelen küzd egyedül,

Hatalmas, ó légy gyámja, légy vezére,

Vagy itt az óra, s vég veszélybe dűl!

Áldást adék, sok magzatot honodnak,

Mellén kiket táplál vala;

S másokra vársz, hogy érte vívni fognak?

Őn népe nem lesz védőfala?

Szív, lélek el van vesztegetve rátok;

Szent harcra nyitva várt az út,

S ti védőfalat körűle nem vonátok;

Ő gyáva fajt szült, s érte sírba jut.

De szánjad, ó sors, szenvedő hazámat!

Te rendelél áldást neki:

S a vad csoport, mely rá dühödve támad,

Kiket nevelt, öngyermeki.

Taposd el a fajt, rút szennyét nememnek:

S míg hamvokon majd átok ül,

Ah tartsd meg őt, a hűv anyát, teremnek

Tán jobb fiak, s védvén állják körül.

Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja

Szülőtti bűnein leszáll;

Szelíd sugárit többé nem nyugtatja

Az ősz apák sírhalminál.

És más hon áll a négy folyam partjára,

Más szózat és más keblü nép;

S szebb arcot ölt e föld kies határa,

Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.

Szamarkand főterének közepén, ahol három óriás medresze (iszlám iskolaépület) néz egymásra, a nyolcvanas évek elejének nyári estéin a nyugati turistákat meg a helyi notabilitásokat fény- és hangjátékkal szórakoztatták – amit nekünk, magyar egyetemistáknak volt szerencsénk saját kollégiumi szobánk távoli ablakából is élvezni.

És beleborzongani, amikor a két kisebbik épület feleselgetését földöntúlian mély zengéssel egyszer csak felülírja a legnagyobb, a Szir-Dor, mint maga a megelevenedett Idő, Múlt vagy Történelem.

Nekem azóta így kondul meg a Sors, amikor félbeszakítja a végveszélybe jutott hazájának megsegítéséért fejhangon rimázkodó honfi-tirádákat. Áldást adék... törvényem él...

Hiszen egy országnyi tárgyalóteremben zajlik ítélelhozatal. A vád megközelítése egyszerű. A Hazának van Népe, amelynek szent küldetése a Haza védelme. A tétlenség, a széthúzás és a viszály ezt megakadályozza, a verdikt tehát: nemzethalál. A védelem álláspontja az, hogy a Hazára érdektelenné vált gyáva faj lecserélésével a Haza még újrateregethető. A bíró azonban ezt nem veszi figyelembe: Haza és Nép sorsa összekapcsolódik, csak együtt virágozhatnak, de érdem híján, a szülőtti bűnök miatt együtt kell pusztulniuk.

A védelem azonban rosszul érvel. A népnek van hazája. A nép szenved, a nép sír vérkönnyeket és küzd egyedül. A nép hagyható magára. A nép sebezhető és megmérgezhető. A Sors és a Hűv Haza Anya csak romantikus absztrakció: a tárgyalásnak a sok kis sorsról kellene folynia. A meghódoltak kínjáról, ahogy József Attila ügyvéd úr mondaná. Vagy egy öregasszony két lábáról, ahogy a másik jurátus úr, Csajka Gábor Cyprián tenné. Enélkül csak műsoros esten ülünk, akárha Szamarkand főterén. Ahol a mi sokat látott poétánk is gondolhatja úgy, hogy a pátosz hullámhosszán felébreszthető a lelkiismeret. Teszi a dolgát. De mivel a visszahúzóadás és a pártos honfivér nem ok, hanem következmény, az üzenetnek nincsen címzettje. Marad a hangulat és az indulat: az önzetlen cselekvés hiányából és az acsarkodó széthúzásból elég, ez már tényleg nem mehet így tovább, ha egyszer szebb arcú Hazát álmodnánk.

Mennyire meglepődne Kölcsey uram meg a komája, Vörösmarty uram, ha tudnák, hány még vadabb, még dühödtebb csoport

támadt azóta ön-gyermekeire, hányan hirdették, hogy ők már más keblűek, pedig semmiben nem különböztek az eleiktől – és még mindig a régi hon áll a négy folyam partján. Kell lennie valamilyen nagyobb Erőnek, mint a védfal-állítás és szent harc. Van, ami alapvetőbb annál, mint hogy ki hogyan érez a Haza iránt. Ami megtart, ami értelmet ad, ami kedvet teremt. S ahol a vers véget ér, ott kezdődik ennek a keresése. Ha megtaláljuk, sok egyéb mellett ott lesz valahol a Haza meg annak őrcsillagzatja is. Még a Szir-Dorénál is van mélyebb hang.

Z. KARVALICS LÁSZLÓ